

Ese de dóue ori in septemana:

Joi-a si Dominec'a.

Pretiulu de prenumeratiune:

pre anu intregu . . .	6 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . .	3 fl. v. a.
„ patrariu de anu . . .	1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . .	9 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . .	4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina“ in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl., éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiulu publicatiuniloru se se anticipe.

Cum vom avé preoti culti?

II.

Preoti culti nu potu se fie, fiindu cà nu sunt salarie cari se-i atraga, deci cum se facemu si acestea?

Pentru comunele mai avute — va cugetá cineva — se póte intemplá ceva din cele ce se scriu, inse se scie, cà dicee parti din Comunele bisericesci romane sunt serace; bisericele n'au portiuni canonice, pamenturi, si comunele n'au medilóce d'a le ajutá! Si mai mare pedeca este, cà ele nu vor se aiba preoti domni si cu salarie insemnate. Déca le vei superá cu de acestea, trecu la uniti. — Adeveratu este cà acésta calamitate, acésta amenintiare opresce si ne impedeza si desvoltarea in biserica si in scól'a populara.

Ar fi se se puna stavila, se se finésca odata cu pescuitulu dela ortodossi, la uniti, ar fi se incete odata scól'a nemoralei ce se face la poporulu romanu prin barbatii numiti ai moralei si pietatei. Se nu se mai auda amenintiariile: „Maria Ta, déca nu faci pe acést'a preotu, ne ducemu cu elu la uniti si ni-lu facu.“ Se incete acestea, cà Romanii mai tardiu séu mai curendu vor cunósee si vor dice: „Protopopi, canonici si preoti, cari ne invrajbescu, nu ni mai trebuescu“. Cum se incete ace'a, ce e facuta pentru a imparechiá pre romani? Eta cum: Propunerea Escelentiei sale Archiepiscopului si Mitropolitului Andrei Siagun'a facuta in anu. 186³/₄ reposatului Metropolitu Siulutiu ca se primésca hotarirea: nici de ai vostri la noi si nici de ai nostri la voi se nu se mai primésca — se se repetiésca si se se staruéscaa se primí. Fiindu odata acésta intielegere si hotarire primita, — care, cum seria „Gazet'a Transilvanieie“ in a 1870. Metropolitii o au primit'o, inse episcopii si canonii nu s'ar poté invoí pentru salarie si altele. Sinódele ar poté prescrie pentru comunele bisericesci fie câtu de autonome — óre cari legi necesarie. Dreptu acést'a congresulu nostru bisericescu, sinódele eparchiale si Consistóriele gr. or. ar fi se cerce si se tracteze acea mesura si hotarire, cà ce ni strica nóa, stricá si poporulu romanu unitu. Inteliginti'a romana de ambele confesiuni se lucre si se staruésca pentru realizarea acelei hotariri. Fiindu odata acést'a realizata, Sinodele eparchiale si in urma Congresulu póte face lege despre salarisarea parochiloru, impartindu parochiele in trei clase, cu 600 fl, cu 800 fl si cu 1200 fl v. a. salariu preutiescu. Sinódele parochiali vor desbate, vor cercá tóte si vor trebui se creeze salarie, fiindu cà acea parochia care nu póte dá necesitatile bisericii, are dupa statutulu organicu se se afilieze la alta parochia matre. Eu nu me indoescu in credinti'a ace'a in care multi se indoescu, cà comunele nóstre nu potu dá salarie preotiloru cà sunt serace etc. Cum potu ele dá salariu notariului prin reparitiune, potu dá si preotului. La acel'a e lege, pentru preotu inse e bun'a vointia, si de acést'a nu potu dá. Facendu-se lege, vor poté, si avendu preotu harnicu, caro se le atraga iubirea se ajute pe crestinii romani prin suatu si exemplu

chiar si in castigarea celoru materiale, i vor si inmulti salariulu. Concursele pentru atari preoti culti se cuprinda calificatiunea deplina si salariu corespondietoriu anumitu, astfelu vom avé si noi preoti corespondietori.

Bartolomei Batulescu.

Parochu si Professore.

Dumnedieu este atotputernicu si prea dreptu.

(Cuventare bisericesca, de Constantin Popoviciu, parocu si ascore consist.)

„Domnulu este dreptu, iubescce dreptatea, fati'a lui privescce spre ceea ce este dreptu.“ Salmu 10. 7.

Dumnedieu, carele este unulu in fiintia si intreitu in fetie, are multe insusiri, cari nu le au nici un'a dintre fapturile sale. Asia este Dumnedieu:

1. Fiinti'a cea mai inalta, adeca: elu este de sine insusi stepanitoriu peste tóte, si nu aterna de la nimenea. Si óre de la care faptura ar poté se aterne elu, fiindu tóte fapturile, cele susu in ceriu, precum si cele josu pre pamentu, zidite de densulu? —

2. Déca Dumnedieu este fiinti'a cea mai inalta, si nu aterna dela nimene, apoi urméza, cà elu este unulu pentru cà daca ar fi doi atunci ar aterná unulu dela altulu, si asia n'ar fi fiintia mai inalta.

3. Déca Dumnedieu este fiinti'a cea mai inalta, urméza mai departe, cà elu este fora de inceputu si fora de finitu, deci dara vecinicu, precum prorocu Eremi'a dice: „Domnulu, Dumnedieu adeveratu este. — Acést'a este Ddieu viu si Imperatu vecinicu.“ Éra Salmistulu Davidu in Salmulu seu 89. rostescce „Mai nainte de ce au fostu muntii, si s'a ziditu pamentulu si lumea, si din vécu pana in vécu, Tu esti.“ —

4. Déca este Ddieu vecinicu, apoi este elu si duhulu celu mai curatu, adeca: Elu n'are nemica trupescu in sine, pentru cà trupulu móre, si se resipesce si asia dara, trupulu nu este vecinicu. — Isusu la Ioanu Evang. dice: „Duhu este Dumnedieu, si celu se inchina lui, se cuvine se i se inchine cu duhulu si cu adeverulu.“ 4. 24.

5. Cà duhulu celu mai curatu are Ddieu, priceperea cea mai inalta, adeca: elu are cunoscenti'a cea mai chiara despre tóte lucrurile, atátu despre aceste de fati'a câtu si despre cele viitórie si trecute. — Despre aceste insusiri a lui Ddieu spunu cuvintele apostolului Pavelu: „Nici o faptura, nu este ne-aretata inaintea lui Ddieu, si tóte sunt góle si descoperite in ochii lui.“ Evrei 4. 13.

6. Cà duhulu celu mai curatu, si necuprinsu de mintea nóstra omenésca este Ddieu, pretotindenea de facia, adeca: elu este in totu loculu, ori si unde am cugetá. — Atotpresinti'a lui Ddieu o descrie fórtu frumosu Salmistulu dicendu: „Unde me voi duce dela duhulu teu, si dela fati'a Ta unde voi fugi?“

7. Ddieu este mai departe de câtu duhulu celu mai curatu, e atotsciutoriu, adeca: Elu are sciintia despre tóte cele trecute, despre acestea de facia si despre cele viitórie. — Despre atotsciinti'a lui Ddieu se dice in sant'a scriptura, cà Ddieu petrunde inimile si rarunchii ómeniloru; — „Dómnec! tu scii tóte, cari au fostu, si cari vor fi.“ Salm. 138. 5. — Acésta atotusciintia alui Ddieu nu este de luatú intru acelu intielesu, casí cum Ddieu ar face sila vointiei celei libere a omului, cáci Ddieu ca atotsciutoriu scie atátu cele trecute, câtu si cele viitórie, fora de a face sila vointiei omenesci.

8. Dumnedieu este prea-intieptu, pentru cà elu scie direge tóte fapturile cele numeróse ale luméi acesteia la scopulu loru celu cuvenitu. Salm. 103. dice: Dómnec câtu de mari si multe sunt lucrurile tale, prin intieptiune le-ai facutu.“

9. Ddieu este liberu, adeca: elu are voia libera si póte face

tôte fora a fi silitu de cineva, precum dice Psal. 113. „Ddiuulu nostru este in ceriu si pre pamentu, cà pôte face ce voesce.“

10. Ddiu este prea bunu, pentru cà elu pre tôte fapturile sale le-au inzestratu cu acele puteri, cari li sunt de trebuintia spre a ajunge la scopu. — „Nimene nu este bunu fara numai unulu Ddiu,“ dice Is. la Luca car. 18—19.

11. Elu este prea santu, n'are nici o sminta în sine, voi'a lui tientesce numai la bune, si uresce cele rele, de aceea omulu celu peccatosu nu pôte se placa lui Ddiu. Santi'a lui se numesce in sant'a scriptura, lumina: „Ddiu este lumina, si intr'ensulu nu e intunerecu.“ — Ioanu cap. 1., 6.

12. Ddiu este prea-dreptu pentru cà elu este, si resplătesce cu drépta mesura cele bune, si pedepsesce cele rele: „Domnulu este dreptu, iubesc dreptatea, faci'a lui privesce spre ceea ce este dreptu.“ Salm. 10. 7.

13. Ddiu este atotu puternicu, in câtu elu tôte le pôte face ce numai voesce, cu insasi vointi'a sa pôte elu tôte se le produca precum au produsu lumea din nemic'a: „Eu sciu cà tu tôte le poti, tie, O Ddome! nemica nu-ti este cu nepotintia.“

Tôte aceste insusiri, aci enumerate, se afla in Ddiu, in cea mai mare deplinătate, asia cà elu n'are lipsa de ceva, deci dara este Ddiu fiinti'a cea mai desevarsita: Davidu imperatulu striga: „La tine este isvorulu celu viu si intru lumin'a Ta vom vedé lumina.“ Salmu 35. 10.

Scriptologia

(Fine.)

Pentru desvoltarea sunetului *t* aduce inv. cuvinte pr. *ta*, *tacu*, *tare*, *tine*, (pre *tine*) *te*, *teme*, *teme-te*, *tu*, *tus'a*, *tocu*, *totu*, *tornu*, *tortu*, *turnu*, *turta*; *ite* (la cai pentru: *hite*, lat. *ite*, ad. *mergeti*), *mart'a* (M), *carte*, *cortu*, *curte*, *mortu*, *munte*, *untu*, *tunsu*, *mutu*, cine este *mutu*? candu mai dicemu *mutu* (*stramutu*).

Inv. aréta scrierea *t*, pruncii 'lu scriu, aréta pre *t* in tipariu, pruncii 'lu afla in mai multe locuri, apoi dupa indrumarea invetiatiunii cetescu cu elu si scrisu si tiparitu, — pruncii apoi scriu cuvinte cu *t* ca cele de susu, in scóla si pe a casa, facu diceri cu graiul, si si scriu unele, repetindu si sunetele (literale) invetiate.

La desvoltarea sunetului *d* aduce esemple, pr. *vadu*, *udu*, *du*, *adu*, *du-te*, *te du*, *dau*, *dare*, *dai*, *ardu*, *arde*, *drumu*, *doru*, *domnu*, *vede*, *vedemu*, *crede*, *credemu*, *crede 'mi*, *durere*.

Aréta scrierea lui *d*, pruncii 'lu scriu, — 'lu aréta, si pruncii 'lu afla in tipariu, cetescu cu elu scrisu si tiparitu, — scriu cuvinte cu *d*. si cu alte invetiate, scriu si unele diceri mai usióre statatária din cuvinte cu sunete invetiate, si spunu cu graiul mai multe, analisandu câte un'a: din câte cuvinte stă, se le numere, cutare cuventu din câte silabe, si fiecare silaba din cari sunete (mai antaiu sunante, apoi consonante, — Asia face si la alte litere.)

La *l* aduce cuvinte pr. *la*, *li*, (ad. *li-este*), *linu*, *linsu*, *luna*, *lume*, *lumina*, *luminatu*, *calu*, *animatu*, *cale*, *vale*, *mele*, *tale*, *tele*, *lemnu*, *lemne*, *luntre*, *latu*, *lature*, *scolu*; face si diceri cu ele.

Inv. aréta scrierea lui *l*, pruncii 'lu scriu. Inv. urméza mai de parte metodul si la *l*, ca la precedanele litere. — Totdéuna inse la scrierea cuvintelor inca de la inceputu va fi atentu, se nu scrie pruncii câte doue ori mai multe cuvinte intr'unul, ori ce e unu cuventu, se 'lu scrie, ca si candu ar fi doue, trei cuvinte, se nu suferé a scrie d. e. *catare*, (pentru: ca tare) *luare*, (pentru: 'lu are) si éra: *lu are*, (pentru: luare) *la ture*, (*lature*).

Cà dupa parerea impartesitoriului acestor'a cu publicul invetiatorescu, ar fi de lipsa a face distingere între nume nearticulate, la cari se vine a se scrie *u* finalu, si între nume articulate, la cari se vine a se adaugá: *lu*, se parasimu pe *u* la articlu, ca prin acést'a usioru se se cunósca, ce e nearticulatu, si ce e articulatu d. e. sulu destulu, fudulu (falosu) cu articlu: sulu, destulu, fudulu, s. a. se nu ni fia scriinti'a incarcata cu atati *u*, atát'a concessiune ni-amu puté face fara nici unu detrimentu al limbei ori al ortografiei in interesul altei usiuretáti; prin ce am face sila morala carturilor, bine se invetie limb'a, ca se cunósca de locu, ce e nearticulatu, si ce e articulatu. Deci déca pruncii incepatori ar si adauge la articulate (despre ce ei inca cunoscintia n'au) pe *u*, nu face nimica, precum nu facu nimica scriindu ei mai susu: *un*, *nun*, *mur*, s. a. fara *u* finalu pana nu vine timpul, se li spuna inv. despre elu; asia si la articlu 'lu potu scrie, cà va veni timpul, candu inv. li va lamuri a fi mai cu scopu la articulate a elasá pe *u* din scriere.

Ce se facemu, déca limb'a nóstra are acea insusire, dá pune articlu in urm'a numelor scriindu 'lu si contopindu 'lu

intr'unu cuventu. Alta ar fi candu totdéuna s'ar propune, atunci usioru s'ar cunósce.

Din caus'a scrierii numelor articulate fara adaugerea lui *u* este impartesitoriul de parere, ca nici la articlii secundari se se anine *u* scriindu: *cel* (spre distingere de *celu*, *acelu* pronume demonstrativu) al spre distingere de: *a'lu* (*bate*), *al* are numai pluralu: *ai*; declinatiunea: *alui* ori *allui*, e raticire, cà: *lui* e dela *elu* luatu ca pronume posesivu dicendu d. e. a lui (*casa*) al *lui* (*pruncu*) ai *loru* (*prunci*). — Nime cu *al* nu va puté spune vreo dicere in genitivu, déca nu va luá intr'ajutoriu *lui*, ce, (imprumutatu dela genitivul *lui* din: *elu*) trecú in pronume posesivu. Totu asia impartesitoriul acestor'a scrie fara *u*, *ar*, *vor*, ca verbe ajutoriale, fiindu cà nici candu nu vino intru vorbire si cetire impreunabile cu cuventul urmatoriu, pr. *elu ar face*, *ei vor face*; din contra dicu: *omu-l(u)*, *omu'ti* lucrá, *facu'mi* cruce de tine. s. a.

La desvoltarea sunetului *b* aduce inv. cuvinte, pr. *banu*, *bunu*, *bou*, *robu*, *orbu*, *bine*, *bate*, *batemu*, *bute*, *bere*, *bibolu*, (*bivol*) *limb'a* boului, *umbr'a* nalbei, — spune unele diceri cu ele, si cere se spuna si pruncii.

Inv. aréta scrierea lui *b*, pruncii inca 'lu scriu, inv. 'lu aréta si pruncii 'lu afla in tipariu, cetescu cu elu scrisu si tiparitu. — Dupa acestea 'lu scriu pruncii mai de multeori, se 'lu scia bine formá, — scriu si cuvinte ca cele de sus, se nesuescu a scrie si cateva diceri, pr. *am unu banu bunu*, *elu are unu slabu bou*, *bine baten* (*bate'n*) *bute*, *bibolu* cu unu cornu. s. a.

Intru desvoltarea sunetului *h* aduce cuvinte: *hi*, *hhi*, (la risu) *ha*, *hahaha*, cine face: *ham*, ce mai este *hamu*? *ho!* *hoho!* *hornu*, *mohoru*, *odihna*, *hodina*, *hireanu* bunu.

Inv. aréta, scrierea lui *h*, — pruncii 'lu scriu dupa tactu, ca tôte literale, 'lu aréta si 'lu afla pruncii si in tipariu, — cetescu cu elu scrisu si tiparitu; se deprindu mai departe intru scrierea lui de multeori, scriu si cuvinte ca cele de sus pr. *hamul calului*, *hornu naltu*, *hireanu amar*, *dar bunu*.

La desvoltarea sunetului *j*: *jugu*, *juncu*, *june*, *jude*, *judecu* juratu, *ujin'a*, *jidovu*, *jidanu*, *judanu*.

La *g*: *golu*, *gardu*, *guleru*, *goronu lungu*, *gur'a* leului, *graiu*, *glodu*, *sgard'a*, *gradin'a* e mare, *legume*, *mugure*, *strugure*, cine face: *cucurigt*.

Inv. si pruncii purcedu ca la alte sunete mai sus.

La desvoltarea sunetului *p*. esemple: *picu*, *piru*, *pipigu*, *punu*, *puni*, *pune*, *punemu*, *puute*, *prunu*, *pruncu*, *plute*, *podu*, *dopu*, *porumbu*, *pomu*, *clopotu*, *paru*, *grapa*, *pasere*, *patru capre*, unu *porcu* prostu.

Inv. aréta scrierea lui *p*, pruncii ilu scriu s. a. ce arc inv. si pruncii de a face, ca la alte sunete mai sus.

Pentru *f* esemple: *facu*, *focu*, *ese famu*, *nu furá*, *cofa aro*, *fundu*, *corf'a* (*cosiar'a*, *corb'a*) e mare si *afunda*, *faurul sufla* cu *foile*, *furc'a* de feru, are *doue*, *trei sfacuri*, *frigare*, *fiul finului fluiera frumosu* (ori *frumosu fluiera*).

Inv. aréta scrierea lui *f*, apoi cele lalte, ce mai are inv. se faca, si pruncii se urmeze mai departe.

Pentru *z*: *zaru*, *zale*, *zam'a*, *botezu* unu pruncu, *botezul pruncului*, *pisezu*, *visezu*.

Inv. aréta scrierea lui *z*, apoi face celelalte clu si pruncii ca mai sus.

Pentru mai usiór'a cuprindere si ténerea in minte a fostu de lipsa la desvoltarea sunetelor (literelor) pana mai catra capetu aici a vorbi si scrie mai pe largu de ce au invetiatorii se se tiena si se urmeze.

Sunetele obscure (intunecate).

D. *Stefanu Popu* numai in genere vorbesce despre desvoltarea acestor'a, indreptandu pre invetiatiuni a cetí cu pruncii in abecedariu la locul respectivu, lamurindu intru cetire aceste sunete. — Adevératu, cà essercitandu pre prunci la cunóscrea acestor sunete prin cetire si scriere câtu de bine si pôte ajunge scopul. Numai invetiatiunii se fia bine deprinsu elu insusi.

Sunetele aceste se iéu si de autorul si si in abecedariul de *J. Popescu* sub numirea: *sunete obscure*, *intunecate*, cari intru scrierea cu litere. lat. neavendu semne (litere) distinsé, se intrebuintéza si pentru sunetele intunecate totu numai primitivele: *a*, *e*, *i*, (*o*, *u*) modificandu-le intru pronunciare prin o graduatiune schimbata si propria limbei nóstre. Acést'a graduatiune se cere a se si insemná iatru scriere (dara si in tipariu), ca se le póta pruncii mai usioru cuprinde si cetí.

Ele sunt de *doue plase*, ce e bine a distinge, cà a le reduce la una nu va fi nime in stare. Asia *a*, *e*, insemnatu cu semnlu (accentul greu), ad. *à*, *è*, (fórte raru à pr. gátu), societatea academica romana voiesce astadí a mai spóri si pre: *o*, in: *co*, inco

déro, cotro, coci fara a 'i pune ceva semn, pentru la noi din cõce: cã, incã, cãtra, dera, (dãra) cãci, de care greutate si cu o n'ar mai fi lipsa.

Asta plasa de graduatiune trecendu in sunetu intunecatã se nasce prin derivatiune mai vertosu (de si nu totdeuna), ad. candu a, e, devinu a fi nentonate, ad. din silabe lungi se facura scurte, mai rapedi intru pronunsiare, pr. din sãre se face sãrãtu, sãrãtura, din: vãca vãcãriu, vãcãrescu, — dela vedi vede cu e curatu, me intoreu napoi la: vëdu, dela cumperi cumpere, la: cumpëru, dela peri, meri la: përu, mëru, dela prõspeti, prõspete la: prõspëtu prospëta, dela lãpedi, lãpede, la lapëdu, de aici la: lãpëdã, a lãpëdã (lat. *dilapido*), era nu: leapëdu, dela: capu: cãpestru, dela: cãpestre se nascu è in: cãpestru. Dara de unde la noi à finalu in d. e. casã, vacã, scrõfã s. a. de nu de dupa a curatu din lat. ca se fia la noi distingere intre acestu à si a curatu trecandu a a fi luatu de articlu, de õre ce articlu prepusu n'avemu. Totusi spre mai buna lamurire in de aceste pe a curatu 'lu apostrofãmu ('a), se se sciã, cã e articlu, era din contra remane fara nici unu semn asia, vac'a, vaca. De unde sunetul intunecatã finalu la noi in verbe pr. in: lãpëdã, lãpëdã, tãcã, crãdã, audã, lãpedãrã, tãcurã, crediurã, audirã, s. a. de dupa a curatu lat. in de aceste, la latini a lungu la noi mai multu rapede respunsu, afara de in tempul imperf. mod. indic. pr. lãpëdã, cu accentu greu. —

Asiãdara s'a primitu semnul accentului greu si pentru de a insemnã acestu sunetu intunecatã; dar õre corespunde in tãta privintã? nici de cãtu, pentru cã acestu sunetu intunecatã e mai adeseori nentonatu, pe candu accentul greu ca accentu intrebuintabilu arata lungime intrerupta pr. in: lãpëdã, tãcã, cerũ, audũ. Dãca voimu cu strictetia a ne tienã de accentul greu intrebuintandu 'lu spre a aratã cu elu si acestu soiu de sunetu intunecatã, atunci nesmintitu s'ar cere a se pune la à finalu in verbe de I. conj. la imperf. mai odata semnul ca se arate intonarea lui à. (Essemple nu potemu tipari, neavendu tipografiã semne de acesteã. Red.)

Dara se judecãmu numai, õre este bine, si candu se pronuncia nentonate si intonate, a insemnã totu cu acelasi semnu pe à, è (ori cã in Romaniã) de dupa aceste in prosa scriindu la: à, è, intonate ar mai trebui dõra a pune si accentul lungu. Se vede dara cã semnele aceste spre a aratã acestu soiu de sunetu intunecatã din tãta privintã nu corespundu! — Afiã-se-va alta cale de indreptare, cine mai scie! si õre voi-vor literatii indreptare?

Acestui soiu de sunetu intunecatã se 'i dicemu: *guturalu*, invetiandu pruncii, cã a in capetul cuventului suna ca à guturalu candu n'are accentu lungu, ori apostrofu, mama, arma, vaca, lãpeda, pica, cada, din contra a curatu pr. in: mam'a, arm'a, vac'a, lãpeda, lãpedã, a lãpedã. s. a.

A dou'a plasa de: a, e, i, intunecatã este sunetul nasal si se insemnã cu semnul cercuflesu à, è, î, elu e si intonatu si nentonatu; dara à, è ocurre mai vertosu nainte de m si n pr. câmpu, cându, vëna, vënatu, vënetu, vënetoriu, bêtrãnu, bêtrãnetia, câmpia, cântare; — dintre aceste se vede, cã à, è in câmpu, bêtrãnu, cântu, vëna, vënetu, este intonatu, dara nu se insemnã, inse de unde va sci strainul, care silaba se intoneza d. e. in vënetu, dupa dreptate pentru lamurire s'ar cere se scriemu punendu de a supra cercuflesului si accentul lungu: vënetu, de unde va sci cã: à, è este nentonatu: in câmpia, cântãre, vënatu, bêtrãneti, vënosu, deci s'ar cere a pune si semnul scurtarii poeticu. Cine va voi a incarcã atatea semne? inse pentru lamurire s'ar cere.

î nasalu pr. în (prepusetiune), întrebu, împeratu, îmbiiu, îmultiescu, a omorî, a semtî, a vestedî, a netedî, a folosî, (altii din contra: a folosî, a gasî), întru, omorîtoriu, zîdîtoriu. s. a. — Si acestu î pãte fi intonatu pr. in: rîu a omorî, a semtî s. a. dara pune i se de a supra si accentu lungu? ba, dara pentru lamurire s'ar cere acest'a; din contra: pune se accentul poeticu scurtu, candu î esie nentonatu? éra si ba.

Cetirea si scrierea, — afara de é=ea, ó=oa, cu ceialalti diftongi si triftongi inca trebuie bine lamurite, inv. are a essercitã pruncii si a ii face atenti, care sunanta se absorbã se u se contopesc in alt'a, facendu din privintia gramaticalã si ortograficã pr. in lotrii (dela lotrul), iubitoriu, aju verde, apropiiu, Sibiiu, immoju, incheiu, incuiu s. a.

De unu tempu inõce din participlele adiectivale: mascuringu in toriu, femin. mai nainte tãre, astadi formãza fem. in: tãria cu i con bitu in a finalu, pr. lucratoriu lucrãtoria (pentru lucrãtãre), schimbãra si substantivele (mai usiore) finite ca: õre in ória pr. din unsõre, sudõr, putõre s. a. facura, sudõria, putõria, — cele in õre aveau plur. mai usioru in: ori, unsori, acum au plur. mai greu in: orie unsõrie. (!) Se vede inse, cã apucandu

pe calea acest'a, se va intortocã la o multime de adiective femin. mai alesu nu se distinge accentul lungu unde se cere; mai nainte se scieã distingere intre beutoriu, beutõre si beutoriu beutõria ca intre galbenu, gãlbena si galbentu gãlbentã; deci se poftescã in intemplantã antaia la femin. se se puna accentul lungu la ó pr. beutõria, in a dou'a la i beutoria (diminutivu); ba unii apucandu pe ast'a cale, schimosescu si substantive verbale fem. formate dela infin. prelungitu cu: re precum si altele in: e scriindu: intemplantã, mancãria, pania, sudoria, securia, s. a. cu de aceste din urma pusera capetu ablativului lat. in e, in locu de: pane, fune, sudõre, secure s. a., ce mai inoituri, de cari te prinde grãtia!

D. Stefanu Popu intre sunetele obscure (intunecate) pune si cetirea cu: ci, ce, chi, si, sî, ti, tî, di, dî, ge, gi, ghi. — In antai'a carte s. a. de J. Popescu se punã a fi cu sonu immoiatu — Dara afara de: chi, ghi mai ocurre si che, ghe in amendõue intemplantile ad. cu i ori e, ch, gh, se cetescu cu sunetul lora primitivu, pr. ochi, ochii, ochescu (ochiescu) a ochi, elu ochi, cheia, chemu, (chia-mu, chiemu), ochesiu, gonunchiu, rerunchiu, ghinda, ghiatia, ghemu, junghiu, junchiu; dara n'are sunetu intunecatã nici immoiatu; — asia si d, t, s, nainte de i candu nu trecu in sunetu schimbãtu, retienu sunetul lora primitivu d. e. a dobendî aici la i (nici nu se pãte pune accentul lungu, pentru cã apucãra si cu i lungu accentuatu a aratã schimbãrea lui d, t in sunetu derivatu ad. mai subtietu) deci si in: a propti, noi proptimu, elu propti, a folosi! noi folosimu elu folosi (altii scriu din contra: folosi s. a. totu! cu i punctatu in grati'a lui s se remana cu sonu primitivu, era candu si-a schimbãtu sonul in derivatu ad. i s'a mai ingrosiatu sonul, atunci scriu i cu accentu cercuflesu, o apucatura chiaru din contra, pentru cã s numai nainte de i nasalu 'si retiene sonul primitivu, pr. a folosi, noi folosimu, gasimu, sãnu er' urmandu i pucinu ori intregu audibilu intru declinatiuni si conjugatiuni in capetu, trecõ s in derivatu primindu sunetu grosu (chiaru contrariu cu d, t cari primescu sonu subtire) pr. ursu, esu (s primitivu) ursi, ursii, a esi, esimu, elu esi (s grosu), asia am scrie si: Sõnu Sãmionu, Sibiiu, falsitate, comitatensã (aici doue semne) (s primitivu) era, sãru, siura, casiu (cu s subtire, si s grosu, care telu de i se 'i retiena sunetul primitivu si care se i-lu schimbe, inca totu nu suntem in limpediãla. Facemu asia, ori asia, totu ne impededãmu.

Cu sunete derivate: ci, ce, gi, cetescu d. e. faci, saci, sacii, sãlci, face, ace, tãrce, ceru, ceriu, ariciu, arici, aricii, ciõra, ciuru, fugi, fuge, crengi, geru, gearu religiune, gagiu. s. a.

Cãtu de cu greu merge cetirea cu de aceste candu prin carti i totdeuna este punctatu, se vede mai alesu din silabele di, ti, si, nesciindu in graba, dãca d, t, s, se cetescã cu sonu primitivu ori derivatu, dara inca invetiamentul pruncilor cãtu de cu greu merge! Semnul mai susu aratatu la i pucinu, ori nici cãtu audibilu ar ajuturã, precum: bradi, bradii, mucedu, prandiu, frati, fratii, infrati, vedi mai susu despre d, t, cu sonu primitivu, si despre s cu sonu primitivu si derivatu.

Bine trebuie distinsu unde dupa d, t, s, urmandu i si alta sunanta, unde i nu se contopescã in urmatori'a sunanta era d, t, se respunde cu sonul primitivu prin: diata, diata, diaconu, Dian'a, papadia, tiar'a (o pelaria nalta la muieri persiane si preoti, astadi si la episcopi) si unde este t schimbãtu si i intregu: grati'a, justitia, i contopitu; grãtia, tiãra, tiãra, tiãrra, cã in atatea tipuri se afla scrisu.

Din tãte pana aici scrise judecã-se, õre nu sunt inca destule greutãti in ortografiã? dar afara de aceste mai sunt si altele aici nempartasite.

Unii punu a fi sunetu intunecatã si diftongul ea, oa, (atunci si alti diftongi si triftongi vor fi intunecati, atunci si i, u, candu nu se pronuncia intregi vor fi intunecati, mai alesu vor jacã intr'unu negru intunerecu, candu nu se audu nici de cãti, ci mergu si ei dupa cealalte sunete (ca mandiu dupa trasura); dara acest'a nu e intunecãre, ci absorbire, contopire. — Astadi pentru: ea, oa scriu: é, ó cu accentul lungu, prin ce voiescu ai face plecati in diftongu: é in ea. ó in oa, totdeuna intonati. La vedere placu, dara facu si incurcãture, cã multi nu-ii sciũ totdeuna bine intrebuintã, altii, si dãca le-ar sci, nu se tienu de ele; asia nu le sciũ intrebuintã cari scriu d. e. muieré, facé, facéu, ori lo si neglegu pr. pote, coda, s. a. in locu de muierea, facea, faceau pãte, cãda, nu se tienu de regal'a introdusa, candu scriu la infinitiviu: vedea, putea (putea), ce arata tempu finitu inca netrecutu: vedea elu putea ea; era infinitivul de II. conj. totdeuna, numai in é lungu: a vedé, a puté.

Acum, dãca invetiãtoriu va ajunge la arãtãrea accentului ascutitu (!) ce areã lungimea silabei, va puté arãtã acest'a d. e. la adiective fem. pr. dësa, marëtia, frumõsa, norocõsa, la verbe: crãda, trãca, frãca, scõta rõga, tãrna s. a. dar nu va puté

aretă lungimea și punerea și a accentului la adiective masc. pr. desu, marețiu, frumosu, norocosu, — la verbe pr. credu, trecu, ferecu, scotu, rogu, tornu s. a. că punendu la de aceste accentul, de și numai spre a aretă pruncilor, că sunt silabe lungi, vine în incurcatura ca se nu se cetesca é ca ea, ó ca oa. Introducerea ast'a facu o regula imperfecta, unilaterală, și incurcătoria. Éca unde ajungemu, luandu-ne strictu dupa latinismu, ca se fia și la noi totu numai e, o, in lat. dá, că nu este in de aceste: ea, oa, pe candu la noi este, acolo remane totu e, o, puru, pe candu la noi trece și in: ea, oa. Ne luamu dupa inoitiuri, far' a prevedé că unde ajungemu.

Se vede, că la primirea ortografiei cu litere lat. in pucinu pretiu se luá de unii temeiu intonarii, de și acest'a in limb'a noastră este de o mare momentositate. Déca ar fi mai mare bagare de séma la intonare, și graduatiunile ei, n'ar fi pusu unii infinitivul la verbe de prim'a radecina intru formatiunea tempurilor, ba inca și in dictionarie, pe candu prim'a radecina este 1 pers. a temp. pres. din mod. ind. éra mod. infin. e numai a doua radecina. Acést'a se póté demonstrá inca și cu verbele cele mai neregularie, numai se luara ei imitandu alte limbe.

Acuma dupa pana aici aretarea tuturor sunantelor simple și compuse, spre recapitulare se pune intrebarea de câte feliuri sunt sunantele primitive: a, e, i, o, u?

respunsu: a este de doue feliuri, lungu și scurtu d. e. amaru abatu, atragu, ascundu, astupu.

e, o este de trei feliuri: lungu, apoi cu un'a graduatiune mai lungu, apoi scurtu d. e. (Semnele manuscriptului cautaramu a le sterge de pretotindenia că tipografi'a nu le are. Red.) ferecu, ferecatu, petrecu, petréca, potu, póté, omu, ómeni, omenescu

i este de cinci feliuri: lungu, scurtu, de diumetate, imoiatu, pucinu ori nici câtu audibilu d. e. bine, fericié, a ferici, fericié, — ai, lei, boi, aiul, maiul, copíi, — lotrii (dela lotrul), peri dela perul.

u este de patru feliuri: lungu, scurtu, de diumetate, și pucinu séu nici audibilu d. e. lucru, lucramu, dau, leu, bou, riu, lupu, muru, amaru, bunu, tacemu, judecamu, ascundu, astupu!

dara sunetele intunecate: à, è, â, ê, î de câte feliuri sunt de dupa intonarea lor?

1, guturalele: à è sunt câte de doue feliuri: cu sonu lungu, și cu sonu scurtu d. e. bagamu, cascamu, partile, mancarile, bagatoriu, cascatoriu.

2, nasale â, ê, î, érași de doue feliuri: cu sonu lungu, și cu sonu scurtu d. e. mancandu, cantandu, cane, lana, lanosu, remanendu, temendu, venatu, betranétia, a omori, omoritoriu, a semtá, semtitoriu, riurelu.

Unii pentru i scriu totu cu i punctatu; dára cu sunetele intunecate, a ceti bine și atunci candu n'au pusu deasupra lor cel pucinu cele mai necesarie semne in casuri nencungiuratu de lipsa, este greu a ceti d. e. deca asiu scrie: manca, nu se póté nimeri alt'a o: mánca, alt'a: manca și éra alt'a mánca.

Caransebesiu, in 19/30 oct. 1872.

In nr. 14. a. c. alu pretiutei foi „Lumin'a“ in comunicatulu despre actulu despartirei bisericesci a romanilor din Dolóve de ierchi'a serbésca, dlu raportatoriu și esprime parerea de reu, că comisiunea delegationala a intrelasatu a aretá și valórea de estimatiune a realitatilor, ce au fostu pana la actulu despartirei proprietatea comunei bisericesci miste de mai nainte Dolóve.

Desi nu am onóra a fi membru alu comisiunei delegationale amintite, totusi in calitatea mea de fostu reprezentante alu consistoriului Caransebesiului, la acea pertractare me simtiu indemnatu, spre a feri pe onorabilulu publicu de vreo parere sinistra in acestu obieptu, a dá urmatóri'a deslucire: Amintitele realitati s'au fostu pretinitu prin espti jurati inca la anulu 1866. la prim'a comisiune, și anume:

1. Biseri'a cea noua cu 48,000 fl.
2. Biseri'a cea vechia din lutu batutu, cu 3,500 fl.
3. Scól'a cea noua cu unu etagiu 20,500 fl.
4. Scól'a cea vechia cu 6,000 fl.

Cele lalte realitati, putendu-se impartí in natura, nu s'au pretiutu nici candu. Éra caus'a neinducerei valorilor de estimatiune in protocolulu pertractarei din 21. și 22. sept. a. c. jace in imprejurarea, că existandu controversa intre romani și serbi despre adoptarea de basa a amintitoi pretiueli, spre evitarea diferentiei s'a trecut cu tacere preste acestu punctu chiaru in interesulu realizarei unei intelegeri imprumutate, deóráce serbii sustieneau, că edificiulu celu nou pompusu scolariu ar avé astadi un'a valóre de 50.000 fl. pre candu atátu biseric'a cea noua,

cátu și cea vechia ar fi suferitu deteriorari prin dintele timpului de la 1866. in cóci, éra mai alesu nóa romaniloru ni jacea tare la anima, a poté acuirá edificiulu celu nou scolariu pentru romani, fiindu că in acestu edificiu densii și potu asiedia și concentra atátu biseric'a prin óresi care adaptari, apoi scól'a, in fine locuinti'a preotului și a invetiatorului lor romanu. Parerea mea nestramutabila este, că ambele nationalitati din Dolóve potu fi multiumite cu rezultatulu impacatiunei.

Rogu dara pe onorat'a redactiune in interesulu adevérului a luá notitia despre acésta deslucire.

J. Bartolomeiu,
secret. consist.

VARIETATI.

= *Prea Sant'a Sa Parintele Episcopu Procopiu Ivacicovicu* a plecatu joi catra Carlovetiu, insocitu de dlu Janculescu din Lugosiu, pentru primirea fonduriloru.

= *Unu episcopu nuon.* Imperatulu s'a induratu prea graciosu a li denumi unitiloru de episcopu la Gherl'a pre Michailu Pavelu, fostu vicariu episcopescu in Marmati'a și fostu ablegatu in diet'a din Pest'a. Gazet'a ungréscu „Reform“ canta laude guvernului pentru acésta denumire, ilu asémena cu Olteanu din Lugosiu, și dice că: „pre langa nationalitatea lui romana, e cu inima cu sufletu cu totu maghiaru.“ — La acést'a obsérva „Gazet'a Transilvaniei“ că: „In Transilvani'a nu va face multi pureci unu maghiaru cu inima și sufletu cu totu, numai episcopii emine-minte nationali.“ — Ni se pare că nu e cu cale, nu e cu cinste, și nu e frumosu se vorbésca „Gazet'a“ asiá despre unu episcopu denumitu de Sacratissim'a Sa ces. reg. și Apostolica Majestate.

CONCURSU.

Pentru parochi'a din Talpe și filialulu Telecu, cottu Bihorului, protopresbiteratulu Meziadului.

Emolumintele: Pamentu de 12 cubule; cortelu liber, — éra de la filialu (constatoriu de 40 numere) fiecare numeru o mesura de bucate; stolele indatinate și câte o di de lucru. Doritorii de a fi alesi, pana in 21. nov. v. a. c. se-si trimita recursele la Rss. dnu protopopu tractualu in Baitia (Rézbánya); fiindu atunci alegerea.

Talpe, 11 Octobré v. 1872.

2-3

Comitetulu parochialu. Cu scirea și invoirea mea:
Petru Sabo m. p.
protopopu.

2-2

CONCURSU.

Pentru deplinirea postulu invetiatorescu in Comun'a Alparea din protopresviteratulu Oradii-mari.

Salariulu anualu e: 60 fl. v. a. 12 cubule de bucaté, 3 orgii de lemne, 12 jugere de pamentu, cörtelu liberu și gradina.—

Doritorii de a ocupá acést'a statiune, suntu avisati a si-tramite recursele iustruate cu testimoniulu despre absolvarea cursulu pedagogicu și cu documentulu despre portarea morala de atunci, la inspectórule cercualu Nicolau Zigré advocatu in Oradea, — pana in ^{21. Octovré}/_{2. Noemvre} căci in diu'a urmatoria adeca: in 22. Octovré st. n. se va tiené alegerea

In contielegere cu inspectórule cercnalu
Comitetulu parochialu

CONCURSU.

Langa veteranulu parochu Josifu Popovicu din opidulu Petrisiu, — cottulu Aradu și Protopresv. Totvaradieii, — se poftesce unu capelanu, pe langa emolumentele: 1/4. sesiune de pamentu estravilanu, stole indatinate și birulu dela 60 de case.

Doritorii de a ocupá acestu postu sunt avisati a-si tramite recursele, iustruate conformu Statutulu organicu, pana in 24. Octovré v. a. c. catra Dlu protopresv. Iosifu Belesiu in Totvaradia.

Petrisiu 6. Octovré, 1872.

Comitetulu parochialu. In contielegere cu Dlu protopopu:

3-3

Josifu Belesiu m. p.